

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Навчально-науковий інститут філології

Кафедра історії української літератури, теорії літератури та
літературної творчості

ОСНОВНІ МОТИВИ, СИМВОЛИ ТА ОБРАЗИ ЗБІРКИ СЕРГІЯ ЖАДАНА
«ЖИТТЯ МАРІЇ»

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «Бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
IV року навчання (денна форма)
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 035 – філологія
Спеціалізації 035.01 «Українська мова і література»
ОПП «Українська мова і література та західноєвропейська мова»
Самойлової Вероніки Юріївни

Науковий керівник:

д. ф. н., проф. Романенко О. В.

Рецензент:

к. ф. н, доц. Янкова Н.І.

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри історії української

літератури, теорії літератури та літературної творчості

№ 10 від 19.05.23

Завідувач кафедри _____ д. ф. н., проф. О. М. Сліпушко

Київ - 2023

Зміст

Вступ	3
Розділ I.Теоретичні основи дослідження... ..	7
1.Сергій Жадан в постмодерністському просторі	7
2.Жадан-поет.Характеристика лірики	12
Розділ 2.Практичні основи дослідження.....	16
1.Особливості ліричних творів С.Жадана... ..	16
2. Особливості лірики у збірці «Життя Марії»	24
3. Символізм поезій збірки «Життя Марії»	28
4. Тлумачення біблійного образу Марії в поезіях збірки «Життя Марії»...32	
5.Провідні мотиви.Реалізація мотиву війни в поетичному тексті	36
Висновок	41
Література.....	43

Вступ

Сергій Жадан – один з провідних сучасних українських письменників, з іменем якого слушно пов'язують розвиток постмодернізму в українському літературному просторі. В українську літературу постмодернізм увійшов непомітно. Він був, насамперед, антитезою не модернізму, яким цікавився і з яким співіснував, а антитезою тоталітаризму і соцреалізму.

«Життя Марії» – нова книжка віршів та перекладів Сергія Жадана. Вона містить 80 текстів: 60 віршів самого автора і 20 перекладів поезій Чеслава Мілоша. За словами Сергія Жадана, ця книжка про любов і ненависть: «Вона особлива тим, що писалась як щоденник – за доволі короткій термін. Відрізняється особливо контрастним поєднанням внутрішнього та зовнішнього, світлого та темного». [2]

Збірка «Життя Марії»- це перша поетична збірка митця, що вийшла після початку україно-російської війни 2014 року.

Поезії збірки реалізують провідні контрапункти війни та її відображення в художньому тексті – мотиви втраченої домівки, життя і смерті, відсутності сенсу існування. Сукупність зазначених факторів та важливість книжки для сучасного літературного процесу інспірують актуальність дослідження мотивного комплексу «Життя Марії».

Тож актуальність дослідження полягає у розширенні знань студента щодо мотивів, символів та образів у збірці письменника «Життя Марії» за допомогою аналізу основних образів твору, філософських засад і поглядів автора, а також за допомогою реальних картин, які подає письменник, що дають змогу зануритися у поетику твору та психологію автора.

Мета : визначити та описати мотиви, символи та образи та збірки «Життя Марії».

Об'єктом дослідження є літературна збірка Сергія Жадана «Життя Марії».

Предметом дослідження є система художнього світобачення письменника, зокрема з'ясування особливостей втіленої символіки, образів та мотивів.

Для досягнення мети поставлено та виконано наступні завдання:

Проведено детальний аналіз наукових публікацій щодо збірки «Життя Марії».

Визначено особливості лірики поета.

Визначено роль і місце Сергія Жадана в українському постмодерному просторі.

Охарактеризовано головні символи, образи збірки.

Проаналізовано тематику, мотиви збірки, визначено їх основні напрямки.

Сформовано результати досліджень.

Пріоритетними у дослідженні постанали такі методи:

Предметний аналіз – відбір інформації та її групування.

Біографічний аналіз – огляд біографії письменника як важливого джерела творчості, що може допомогти глибше дослідити процес зародження й формування творчих задумів, увагу до певних мотивів тощо.

Структурний аналіз – розуміння системності елементів твору.

Ідейно-тематичний аналіз – встановлення особливостей та зв'язку проблем, ідей, а також особливостей композиції, сюжету, системи образів; характеристика окремих деталей й словесних засобів.

Цілісний аналіз – аналіз збірки в єдності змісту і форми.

Психологічний аналіз – з'ясування психологічних особливостей зображуваних персонажів, їхніх потреб, мотивів поведінки і вчинків, а далі ситуацій, в яких вони опиняються, а на цій підставі – соціальних умов їхнього перебування, які допомагають визначити тематику й мотиви збірки «Життя Марії».

Результати дослідження можуть використовуватися при викладанні шкільного курсу української літератури у старших класах, а також для підготовки вузівських лекцій, спецкурсів, студентських і наукових робіт за творчістю українського письменника Сергія Жадана.

Робота складається зі вступу, двох розділів, що містять підрозділи, висновків та списку використаної літератури.

Розділ I. Теоретичні основи дослідження

I.Сергій Жадан в постмодерністському просторі

В одному з інтерв'ю український історик Ярослав Грицак сказав, що саме Сергій Жадан — один з важливих символів для покоління українців віком 30+. З цим складно сперечатися: справді, величезна кількість представників нашого покоління легко цитує рядки Жадана. Хтось з нас читав їх в університеті, адже певний бум на творчість Жадана припав саме на час Помаранчевої революції, у 2004—2005 роках, і саме серед студентів. Хтось полюбив поезію Жадана через його ж прозу — завдяки вже культовим романам "Депеш мод" (2004) чи "Ворошиловград" (2010). Хтось відкрив для себе лірику Жадана завдяки його поетичним виступам у різних містах України, адже вірші Жадан читає, як рок-зірка. Любовна лірика Жадана дуже впізнавана — ви навряд чи сплутаєте її з віршами Іздрика або Андрія Любки. Відверта, вільна, ніби оголена, завжди влучна

Творчий доробок Сергія Жадана складає цілу ланку різноманітних жанрів кількох видів мистецтва: поезія, проза, есеїстика, кіносценарії, музика тощо. Його творчість отримала значну кількість високих оцінок критиків та літературознавців і була відзначена низкою престижних премій.

Про Сергія Жадана літературознавець Р. Харчук говорить як про представника покоління «дев'яностників», якому «властивий естетичний плюралізм – від класицизму до авангарду.[38,с.122] Лідером його є С. Жадан» Його ранні прозові твори («Біг Мак», «Депеш Мод», «Anarchy in the UKR», «Гімн демократичної молоді») із характерним для них переживанням-переповіданням власного досвіду поступово змінюється більш глибоким осмисленням метафізичних основ буття сучасного українця. Особливо популярним і в літературознавчій рецепції, і в критичній оцінці, і в читацькому сприйнятті став роман С. Жадана «Ворошиловград», у якому автор апелює до

проблеми ідентичності сучасного українця, активізуючи ті коди й смисли, які вже давно чекали свого художнього втілення: неперетравленість колоніальних травм, відсутність нових інтегративних моделей у суспільстві і, зрештою, втрата цікавості до них, фрагментарність і розмитість сучасної тожсамості.

«Ворошиловград» – книга, за яку Бі-бі-сі вручила премію «Книга року» Сергію Жадану в 2010 році. Сюжет книги «Ворошиловград» Сергія Жадана переказали в малюнках поляки Мартін Сурма (художник) та Артур Вабік (сценарист і консультант).

Зовсім інша рецепція супроводжувала вихід «Месопотамії» – перша хвиля критики не приховувала свого розчарування: «Проте найбільше розчарування, можливо, підстерігає читачів саме в тому, що «Месопотамія», на відміну від «Ворошиловграду», – все ж не роман, а збірка оповідань, доукомплектована віршами, у співвідношенні дев'ять до тридцяти ... Звичайно, тут є до чого сікатись і на що хитро мружити очі: мовляв, і роману не дав, і з малою формою не аж так геніально впорався. Можуть бути претензії до композиції: у Жадана чудово з оповідністю, але провисає драматургія. Нервових центрів дійсно не вистачає»; «Автор знає, що йому вдається, і демонструє це ще раз і ще, на біс (...) «Месопотамія» не розчаровує; проте й катарсису не стається. Жадан не дивує, а лише підтверджує репутацію хедлайнера сучукрліту» [2].

Твір С. Жадана отримав антипремію сайту «ЛітАкцент» «Золота булька» у 2014 році, що присуджується за невдалу книгу, яка не виправдала очікувань читачів і критиків. Особливих представлень для Сергія Жадана не потрібно. Тиражі його романів і збірок поезій говорять про те, що він чи не найголовніший сучасний літератор. На події з його участю збираються тисячі людей.

Можна визначити три іпостасі, з якими Жадан постає перед читачем / слухачем / глядачем. Під прізвищем «Жадан» одразу розуміється «Депеш Мод» / «Ворошиловград» / «Anarchy in the UKR». Для більшості Жадан – перш за все

літератор. Найбільше його прославила література. Романи Жадана отримували престижні нагороди, перекладалися щонайменше шістьма мовами, а на публічні читання збираються тисячі шанувальників.

Окрім своєї літературної діяльності, Сергій Жадан підкорює і музичну сцену. Музиканти гурту «Жадан і Собаки» грають суміш СКА і панку, де поет Жадан читає свої вірші, покладені на музику. Така собі адаптація кобзарської практики. Інший проєкт – «Лінія Маннергейма». У 2017 році Жадан і учасник «Собак» Євген Турчинов разом із музикантами «Оркестру Че» Олегом Кадановим та Дмитром Зінченком створили спільний супер-гурт «Лінія Маннергейма», випустили один електроакустичний альбом «Де твоя лінія?». Тексти пісень також авторства Жадана.

Сергій Жадан – особистість із активною громадянською позицією. У 2004 під час Помаранчевої революції був комендантом харківського майдану, симпатизував лівим / анархістським ідеям, кадри із закривавленою головою під час харківського Євромайдану тисячі разів поширювали в українському сегменті фейсбук. Після початку військових дій на Сході України часто їздить у прифронтові райони з концертами та допомогою місцевим і військовим. Така різностороння діяльність дозволяє акумулювати значну і різну аудиторію. За словами Лілії Шутяк, піар-менеджерки видавництва «Meridian Chernowitz», яке також організовує публічні читання та презентації книг Жадана, кожна така подія у великих містах збирає тисячі людей. «Минулого року на презентації книжки «Інтернат» у Чернівцях був повністю забитий зал літнього театру, а це десь дві тисячі людей. У Львові на презентації був повний Оперний театр. Черга за автографами розтягнулася на дві години, люди старшого віку і військові», – менеджерка додає, що відвідувачі подій Жадана це переважно молодь віком 18–20 років. «Основна маса – це дівчата. На презентаціях вибудовують довгі черги за автографами та селфі. Захоплені погляди, усмішки – це показник». За словами

Лілії Шутяк, різниця є за регіональним принципом. Так, на сході серед глядачів більше військових, їхніх сімей, тоді як на заході більше молоді, студенток філологічних спеціальностей.

Журналістка Олена Ремовська вважає себе фанаткою поезії Жадана. Познайомилася із його творчістю у 2007 році під час шведсько-українського проекту SWIЖЕ в Молодому театрі. «Я була, здається, на першому курсі. Виступ Жадана – культурний шок для мене». «Є друзі, які кажуть: «окей, у нього класні вірші, але ж неможливо дивитися і слухати, як він їх декламує». Мені ж, навпаки, це здається дуже правдивим: такі, на перший погляд, прості хлопці найчастіше і мають найпоетичнішу у світі душу», – коментує журналістка.

Сергій Жадан має численних прихильників серед дослідників та критиків літератури, які схвально оцінюють його творчість:

1. Олександр Ірванець: Український літературознавець та літературний критик, який відзначає сміливість і сучасність поетичного стилю Жадана. Він підкреслює його унікальність і вплив на сучасну українську літературу.
2. Оксана Забужко: Відома українська письменниця і критикиня, яка визнає значення творчості Жадана в сучасному літературному контексті. Вона підкреслює його здатність втілювати реальність та відображати актуальні проблеми українського суспільства.
3. Юрій Андрухович: Відомий український письменник, який відзначає оригінальність і сили поетичного слова Жадана. Він підкреслює його внесок у розвиток сучасної української літератури та актуальність його творчості.
4. Ірина Цілик: Літературознавець і критик, яка вважає Жадана одним з найсильніших голосів української поезії сучасності. Вона підкреслює його

вміння зближати мову лірики з мовою повсякденного життя, а також актуальність його тематики.

Висновок

Сергій Жадан, як поет і письменник, має значний вплив на постмодерністський простір своєю творчістю та особистістю. Його твори відображають характерні риси постмодерністського письма. Він використовує мовні експерименти, міксує різні жарти, говоріві форми та арго, що створює новий стиль та розбиває стандартні літературні рамки.

Жадан працює в різних жанрах, таких як поезія, проза, есеїстика, співробітництво з музикантами. Він поєднує літературні форми та створює гібридні твори, що відображає постмодерністську практику суміші та взаємопроникнення різних жанрів.

Вплив Сергія Жадана на постмодерністський простір полягає в його здатності руйнувати традиційні норми та границі літературного мислення, експериментувати з мовою та формою, а також привертати увагу до культурних та соціальних аспектів сучасного світу. Його творчість стимулює дискусії, розширює можливості літературного вираження та вносить свіжий погляд на сучасну літературу та культуру загалом.

П.Жадан-поет.Характеристика лірики.

Український сучасний поет Сергій Жадан став відомий читачам як один з засновників літературної організації харківських поетів «Червона Фіра», що була створена у 1991 році. За основу своєї творчості поети цієї спілки взяли неофутуризм, що і визначило концепцію творчості самого С. Жадана.

Його поетична творчість стала ще одним підтвердженням того, що українська література на пострадянському просторі продовжила жити і розвиватися. Хвиля постмодернізму початку 90-х років минулого століття стала своєрідним марш-кидком. Молоді поети і письменники України заговорили настільки потужно, немовби очікували тієї жаданої миті, коли отримали можливість сказати те, що їх переповнювало, особливо після розвалу СРСР.

Як зазначають літературні критики, Сергій Жадан у своїй поетичній творчості зумів гармонійно поєднати українську поетичну традицію під назвою «семенківська» з сучасними субкультурами, зокрема з панком і роком. Його поезії є підставою для літературних дискусій, які тривають і сьогодні.

Найбільш оригінально про творчість С. Жадана висловився О. Бойченко: «І до вбивства силаботоніки був дуже сильним поетом, але тепер, остаточно освоївши вірші, що за своєю структурою нагадують хмари, став тим, ким його хотіла бачити історія культури початку століття: її безнадійно застудженим горлом». Оскільки С. Жадан докладно вивчав творчість М. Семенка, то й не дивно що більшість його поезій написані під впливом саме цього майстра, який став взірцем українського футуризму найвищого рівня.

Прозові твори С. Жадана характеризуються постмодерністською грою слів і їхніх значень. Митець ніколи не ставить собі за мету просто подобатися читачам, він пише свої твори, ніби звертаючись до всіх разом: ось так я бачу навколишній світ, ось такий я є і живу я серед вас.

Творчість С. Жадана схожа на калейдоскоп спротиву, заперечень, переживань, думок і почуттів. Він весь час знаходиться у пошуку і прагне бути зрозумілим усім, адже сучасна молодь зовсім по-іншому дивиться на перетворення, які відбуваються у нашому суспільстві.

Як сказав П. Загребельний, «Жадан жадає коли не вистрибнути, то бодай виповзти за межі крейдяного кола того маразму, в якому було приречене народитися, а тоді й жити покоління нашого автора».

Сергій Жадан, власне жаданівська поезія, — явище не те що не вивчене, а навіть змістово не окреслене (існує уявлення про «належний» віковий ценз митця, за порогом якого — досліді, аналіз творчості тощо).

Очевидно, саме тому рецензенти застосовують до цих поезій метод зіставлення від супротивного, заганяючи їх авторів у тісну купіль «попередників», «наставників» і «наступників».

Дотепер єдиною концептуальною працею, присвяченою творчості С. Жадана, є стаття Л. Березовчук «Поруїнування Єрусалима».

У своїй поезії С. Жадан, як зазначають літературознавці, зумів поєднати українську поетичну традицію – зокрема футуристичні, т. зв. Семенков – із панк- і рок-субкультурою.

Для поезії С. Жадана характерна гра постмодернізму на слова та їх значення. Мова автора інколи сповнена сучасного молодіжного сленгу та так званого «нецензурного», але він по-новому й цілком оригінально розуміє Україну та світову історію, по-своєму дивиться на наше сьогодення та майбутнє. Свої твори автор писав так, ніби хотів сказати всім: Це я, я так дивлюся на світ навколо себе, живу поруч із тобою, і родом з дитинства.

Письменник переважно висловлює у віршах свої почуття та мимовільні думки й асоціації, обирає прості способи вираження, доносить їх до читачів через поетичне споглядання. Здається, що авторський досвід і роздуми, якщо не інтегровані у вірш, не висловляться різко. Це можна побачити, наприклад, у вірші «Все дивним чином з'єднується в цьому квадраті...». Такі пісні називаються роздумами, тому маємо зразок інтимних текстів, написаних під час рок-фестивалю «ТарасБульба» у Дубенському замку, де ліричний герой переживає чергову романтичну насолоду.[39]

О. Бойченко оригінально розповів про творчість Сергія Жадана: її безнадійно холодне горло...». Оскільки поет уважно вивчав творчість Михайла Семенка, не дивно, що багато віршів написано під впливом великого майстра, який проголосив високий рівень футуризму в Україні.

Специфіка мовного стилю в поезії С. Жадана може навіть шокувати когось відкритістю передачі інформації, але такими були реалії 1990-х років. Сергій Жадан, використовуючи традиційну значеннєву основу символу у своїй поезії за допомогою свого мовного стилю, надає йому індивідуальноавторського змістового наповнення, суттєво розширює та збагачує значеннєве поле вживаного образу-символа.[39]

Висновок

На основі проведеного аналізу творчого стилю в поезії С. Жадана, можемо стверджувати, що стиль поета з кожним роком еволюціонує у відповідності до епохи часу, що робить його поезію завжди актуальною для читачів. За словами Сергія Жадана, умови, за яких мають працювати сучасні письменники та поети, стали значно сприятливішими: у 1990-х не було мереж книговидавців, комунікаційних платформ, реципієнтів, готових сприймати літературні тексти українською мовою. Сьогодні молоді автори мають кращі стартові умови, хоча за словами Романа Мельникова, потреба в боротьбі, в активній громадянській позиції зараз дуже актуальна. Інтернет справляє значний вплив на якість літературного процесу: з одного боку, відкриває двері поетам для реалізації своїх творів, з іншого – руйнує літературну ієрархію, скидає владу, культивовану «товстими журналами» та підручники.

Вірші Сергія Жадана – ніби калейдоскоп вражень, думок, почуттів, переживань, протистояння, опору. Він завжди шукає і прагне бути зрозумілим усіма, адже у молодого покоління різні погляди на зміни в суспільстві.

Розділ II. Практичні основи дослідження.

I. Особливості ліричних творів Сергія Жадана

Жадан став законодавцем моди в молодій українській поезії, що відмовилася від загальноживаних національних штампів.

Українська перекладачка Олена Марінічева вважає, що “вся нова література України нереальна без забутої в нашій літературі громадянськості – причому тут вона не патетична, а дуже людяна. Література зайнялася одвічним, для неї лише однією посиленою справою – розбиратися в “пострадянській” душі української людини, душі, що мучиться мовчанням, насильством, брехнею».[25]

Лірика Жадана має кілька особливостей:

1. **Експресивність:** Лірика часто відрізняється високою емоційністю і виразністю. Він використовує сильні образи, метафори і неординарні способи вираження, щоб передати свої почуття та думки.
2. **Політичні та соціальні мотиви:** Багато поезій Жадана містять політичні та соціальні мотиви. Він активно коментує сучасну політичну ситуацію в Україні і світі, звертає увагу на проблеми в суспільстві та показує свою позицію щодо них.
3. **Стиль "поета-панка":** Жадан відомий своїм стилем "поета-панка". Він поєднує в поезії різні жанри і стилі, використовує нестандартні мовні засоби та має енергійний ритм. Він експериментує зі звуками та словами, що надає його творам особливого характеру.
4. **Зосередження на міському житті:** Багато віршів Жадана присвячені міському життю, особливо Харкову, місту, де він народився і живе. Він описує настрої, атмосферу та проблеми сучасного міського середовища, зокрема молоді.

5. Автобіографічний елемент: У творчості Жадана часто присутній автобіографічний елемент. Він описує власні досвіди, емоції та спостереження. Це робить його поезію особистою і відвертою.

У віршах Сергія Жадана зустрічаються різноманітні мотиви та образи, які використовуються для передачі його почуттів, думок та ідей. Ось декілька типових мотивів та образів, які можна зустріти у творчості Жадана, особливо у збірці «Життя Марії»:

Війна та конфлікт: Війна є одним із основних мотивів у творчості Жадана, особливо в контексті війни на сході України. Він описує болючі наслідки війни, страждання людей, руйнацію та пошук миру.

Місто: Місто є образом сучасності та постіндустріального простору.

Любов та відносини: Мотив любові та відносин є постійним у творчості Жадана. Він розглядає різні аспекти любові - радість, біль, розчарування, ніжність. Жадан зображує інтимні моменти, взаємодію між людьми та пошук сенсу відносин.

Природа: Природа часто використовується як символ або контраст до сучасного світу. Відображаючи красу природи, Жадан ставить її поруч із людськими конфліктами та проблемами, показуючи розрив між природою та цивілізацією.

Мотиви музики та мистецтва: Жадан використовує образи музики, музичних інструментів та мистецтва, щоб передати почуття, настрої та енергію. Музика стає способом виразити емоції, підтримку та солідарність.

Політичні та соціальні образи: політика, соціальна нерівність та кризові ситуації.

Щодо втілення вищеперерахованих елементів поезики, то варто розглянути декілька поетичних збірок автора ,щоб зрозуміти,наскільки схожі поетичні світи інших збірок із збіркою «Життя» Марії», - предмету нашого дослідження.

Книга "30 віршів про любов і залізницю" є однією з творчих робіт Сергія Жадана. У цій книзі автор об'єднав 30 поезій, які поєднують дві основні теми - любов та залізницю.

Жадан відображає взаємозв'язок між двома сферами - особистими почуттями і масштабною залізничною системою. Він використовує образи поїздів, перонів, залізничних шляхів, вокзалів та інших елементів залізничного транспорту, щоб передати свої думки про любов та стан людських відносин.

Із самого дитинства ми сприймаємо залізницю не лише як щось, пов'язане із транспортом, а як велику таємницю, що дозволяє вирушити в мандрівку, здолати відстань, долучитися до великого простору, здобути новий досвід. З мандрями й поїздками нерозривно зв'язані й любовні переживання, розлуки та зустрічі, перестук розбитих сердець чи ніжні й тремкі обійми на перонах. Вздовж залізниці твориться історія країни.[35]

Залізниця «...сталевими нитками прошиває країну, скріплюючи її й тримаючи разом", – написав Жадан у передмові.

У збірці про залізницю війна з'являється і неминуче, і неочікувано водночас, посеред замальовок буденності: "...працювати залізничником в місті, / де немає давно залізниці / і вокзал розбомбили ще в чотирнадцятому." [36]

Книга "30 віршів про любов і залізницю" залучає читача до глибокого роздуму про сутність людських почуттів, їхній зв'язок зі світом технології та великого міста:

Хроніка, значена криміналом.

Янколи харківських комуналок.

Мученики прохідних дворів.

Ніжні туберкульозні легені.

Надто освічені, надто смиренні.

Радість, якою перехворів.

Втрачене місто, кілька історій,

Дух інститутських аудиторій,

Небо з тривожним пташиними пером.

Слово вигнання-легке і нестерпне,

І все, що лишається після тебе,-

У тематичному та поетичному ідейному плані слід також виокремити схожість із поетичною збіркою «Антенa».

У "Антені" Жадан використовує своє характерне поєднання емоційної та експресивної мови з політичними та соціальними мотивами. Він розглядає різні аспекти сучасного життя, відображає реальність пострадянської України, політичні конфлікти та соціальні проблеми. [6]

Основні теми, які можна знайти у збірці "Антенa", включають політику, війну, корупцію, міграцію, міське життя та проблеми молодіжної культури.

Серед інших поетичних творів варто виокремити також збірку віршів під назвою "Тамплієри". Ця збірка була опублікована у 2010 році і отримала значну увагу і популярність. Особливість лірики Жадана, включаючи збірку "Тамплієри", полягає в поєднанні сучасних тем і проблем з емоційно насиченою мовою та нестандартною формою. Основні риси лірики Жадана, які можна знайти і в збірці "Тамплієри", включають:

1. Актуальність: Жадан відображає сучасну реальність і політичні події в Україні та в світі. Він критично ставиться до соціальних проблем, війни, насильства і корупції, а також досліджує тему ідентичності та національної самосвідомості.
2. Мовна експериментальність: Жадан використовує різноманітні мовні засоби, такі як алегорії, метафори, нестандартні поетичні форми і лексичні новотвори. Він грає зі звуковими ефектами, ритмом та мелодією мови.
3. Емоційна насиченість: Жадан передає свої почуття та емоції через силу мови. Він описує біль, тугу, розчарування, але також вміє викликати радість, надію та співчуття.
4. Соціальна свідомість: Жадан не лише описує індивідуальні переживання, але також висловлює свою думку про суспільні проблеми. Він звертається до важливих тем, таких як війна, міграція, біженці

"Я знав священика, який був у полоні"[37, с. 35] є одним з віршів Сергія Жадана, який був опублікований у збірці "Тамплієри". Цей вірш має сильний емоційний заряд та глибоке соціальне послання. Давайте проведемо аналіз цієї поезії:

Перший рядок вірша, "Я знав священика, який був у полоні", відразу вводить нас у драматичну ситуацію. Жадан розповідає про священика, який перебуває в полоні, що може вказувати на конфлікт або війну:

Я знав священика, який був у полоні.

Шрам на скроні. Збиті чорні долоні.

Телефонні розмови з донецькими операми.

Трофейний опель із польськими номерами.[37, с. 35]

Далі вірш описує стан священика, який поневірявся між надією та відчаєм. Він втратив свободу, але продовжує вірити і надіятися, віддавати свою віру та служити навіть у складних умовах:

Війна мене навчила не говорити про втрати.

З живими краще. Живих принаймні можна порятувати.

В живих є те, що не дає їм лягти в траншею.

Здається ви, атеїсти, називаєте це душею.

Я думаю іноді, чи зрозуміють нас наші діти.

Серце моє легке і обійми мої розпростерті. [37, с. 36]

У вірші згадується про людей, які покинули священика і пішли своїм шляхом. Жадан використовує метафору дерева, що втрачає своїх гілок, щоб показати розчарування та втрату підтримки. Далі поет згадує про молодих парубків, які захищають священика, хоча і самі знаходяться під загрозою. Це може вказувати на солідарність та жертвність молодого покоління.

Заключний рядок вірша, "Але саме це було їхнє життя", підкреслює важливість і смислову цінність поступу, віри і відданості навіть у нелегких обставинах.

Аналізуючи поезію "Я знав священика, який був у полоні", можна помітити декілька основних тем, які впливають з вірша: втрата свободи, надія та віра, солідарність та жертвовність, розчарування та підтримка.

Цей вірш є лише одним з численних прикладів лірики Сергія Жадана, яка поєднує політичні та соціальні мотиви з сильним емоційним зарядом і високою літературною майстерністю.

Висновок

У розділі «Особливості ліричних творів» Сергія Жадана об'єктом дослідження постають такі ліричні збірки автора : "30 віршів про любов і залізницю" ,«Антенa», «Тапмпієри».

В цих збірках Жадан використовує власну унікальну мову та стиль, властиві йому мотиви та образи, що робить його творчість визнаною як оригінальну та впливову.

Загалом, лірика Сергія Жадана є сучасною, емоційно насиченою і різноманітною. Вона змушує читачів задуматися над важливими соціальними та політичними питаннями, а також відчутти силу його поезії.

II. Особливості лірики у збірці «Життя Марії».

Збірка "Життя Марії" починається відразу із сильного емоційного настрою.

Прологом до збірки, («Intro»), є авторський переклад вірша Р.-М. Рільке «Благовіщення» з циклу (1912), однойменного до Жаданової збірки.

Перші вірші збірки відрізняються загостреністю і напруженістю, що вказує на насиченість почуттями і внутрішнім бурхливим станом як і бурхливими подіями навколо на тлі війни.

Це перший вірш «Наші діти, Маріє, ростуть, ніби трава»:

Наші діти, Маріє, ростуть, ніби трава:

чорні робочі долоні, стрижена голова,

зранку стоять на зупинках, неприкаяні, як пірати —

тимчасова адреса, країна напівжива [34,с.7]

Далі цей стан прослідковується і у наступних віршах, до прикладу:

Візьми лише найважливіше. Візьми листи...

Візьми лише найважливіше. Візьми листи.

Візьми лише те, що зможеш сама нести.

Візьми рушники та ікони, візьми срібні ножі,

візьми дерев'яні розп'яття, золочені муляжі.

Візьми хліб і городину, потім іди.

Ми ніколи більше не повернемося сюди.

Ми ніколи більше не побачимо наші міста.

Візьми листи. Всі. До останнього злого листа.

Нам ніколи не повернутись до наших нічних крамниць.

Нам ніколи не пити з сухи криниць [34,с.15]

Збірка загалом відрізняється своєрідністю та особливим підходом до лірики.

Основні ліричні особливості цієї збірки включають:

Емоційна сила: Вірші у збірці "Життя Марії" пронизані сильним емоційним зарядом: використання влучних образів, метафор і експресивної мови, щоб передати глибину почуттів і стану душі. У вірші «Співець» Жадан використовує загострену мову, яка відображає бурхливі почуття і протиставляє суспільну нерівність та несправедливість. У вірші "Антенa" автор використовує експресивну мову та нестандартні образи, щоб передати почуття зневіри, розчарування та втрати у сучасному світі. У "Кіно наших батьків" Жадан використовує гострий, прямий мовний стиль, щоб виразити свою думку про трагедію війни та її наслідки. У вірші "Кондиціонери": автор використовує експресивну мову та нестандартні образи, щоб передати почуття обезлюдненості, втрати спілкування та втрати зв'язку в сучасному суспільстві.

Ці приклади демонструють, як Жадан використовує експресивну мову, щоб підкреслити свої ідеї та передати сильні емоції, що характеризує його стиль.

Інтимна рефлексія: Збірка пропонує інтимну рефлексію на теми любові, втрати, самотності та пошуку сенсу життя. Жадан розглядає ці теми з особистого кута зору, надаючи їм універсальний характер.

Експерименти з формою: У своїй поезії Жадан експериментує з поетичними формами та структурами. Він може використовувати вільні вершини, розбиття ритму і нестандартні літературні прийоми, що надає його творам оригінальності та виразності.

У збірці "Життя Марії" Сергій Жадан експериментує з формою вірша у багатьох поезіях. Ось кілька прикладів:

1. Вірш "Після фестивалю": У цьому вірші Жадан використовує незвичайну структуру з кількома стовпцями тексту, що створює враження паралельних наративів та неоднозначності.

2. Вірш "Глуха весна": У цьому вірші Жадан експериментує з формою, використовуючи незвичайну розмітку рядків та незакінчені фрази, що створюють враження незавершеності та напруженості.

3. Вірш "Подружня місія": У цьому вірші Жадан використовує вільну структуру віршованих рядків та повторення слів, що підсилює ефект ритмічної повторності та експресивності.

Вірш "Серпень": У цьому вірші Жадан використовує незвичайний розмір рядка та метр, створюючи ефект ритмічної нестійкості та динаміки.

Соціально-політичний контекст: Жадан вписує свою лірику у соціально-політичний контекст сучасної України, впливаючи на почуття громадян та стан суспільства.

Висновок

Збірка "Життя Марії" Сергія Жадана є складною і багатогранною колекцією поезій.

Закінчення збірки може бути відзначене більшим оптимізмом, рефлексією та промовистістю.

.

III.Символізм поезій збірки «Життя Марії»

У збірці "Життя Марії" Сергій Жадан використовує різні символи, які допомагають передати його поетичні ідеї і теми. Ось декілька символів, які можна знайти у поезіях цієї збірки:

Марія як символ жіночості і материнства: Образ Марії уявляє жіночу силу, ніжність і материнську любов. Вона символізує безумовну прив'язаність до своїх дітей і готовність жертвувати для них. Цей символ надає поезії глибини емоційного зв'язку і показує важливість ролі жінки в суспільстві.

Прифронтове місто напередодні Різдва.

Всі йдуть до церкви, ніхто не знає слова.

Повторюють за втомленими панотцями.

Плачуть за самогубцями та мерцями.

Сніг чорніє, ніби відрубана голова.

Марія співає з сиротами та вдівцями.

Церква робить нас схожими на дітей

Війна як символ страждань і руйнування: Війна виступає як символ насильства, страждань і руйнування. Вона представлена через розповіді Марії про втрати і біль, які вона пережила. Цей символ викликає в читача почуття тривоги, обурення та бажання миру.

Природа як символ природного циклу і відродження: Природа часто використовується Жаданом як символ природного циклу життя і відродження. Вона виступає як метафора для надії, неперервності і вічності. Природа зображується як сила, яка відновлює і підтримує життя незважаючи на страждання.

Знати лише, що такій раптовій весні
може позаздрити будь-яка затяжна зима.

Лише собі довіряти, вибираючись вплав,
лише самому пірнати в ріки, які течуть,
лише на ранок розгледіти все, що й до того знав,
лише на ранок розчути все, що й раніше чув.

Музика як символ спілкування і зв'язку: У деяких поезіях Марія співає або згадується музика. Це може символізувати спілкування, зв'язок і єднання. Музика може бути способом вираження емоцій і злиття зі світом.

Символ музики втілено особливо яскраво у таких віршах :

1. Вірш "Музика" є прямим вираженням символу музики. Жадан описує силу музики, яка може перетворювати долю і відкривати нові горизонти. Він використовує музичну метафору, щоб передати силу, яку музика має на життя і почуття героїв.

...Більше не лишиться нічого —
лише музика, лише спів, лише голос,
що примушує любити.

Можна ніколи не обривати цю музику.

Слухати космос, заплющивши очі.

Думати про китів у нічному океані.

Більше нічого не чути... [34,с.75]

2. У вірші "Рок-н-рол" Жадан втілює символ музики через опис виступу рок-гурту. Він передає енергію, ритм і вплив рок-н-ролу на глядачів. Музика стає символом свободи, виразності і способом вираження себе.

3. Вірш "Музикальний магазин" розповідає про пошуки музики і виникаючі почуття при прослуховуванні різних жанрів музики. Музика стає символом способу сприйняття світу і впливає на емоції і настрої героїв.

Колір як символ настрою та емоцій: В деяких віршах Жадан використовує різні кольори для передачі настрою та емоцій. Наприклад, темний колір може символізувати тугу і смуток, тоді як яскравий колір може виражати радість і надію.

У збірці "Життя Марії" Сергій Жадан втілює символіку кольору у декількох віршах.

У вірші "Поїзд Любові" він використовує символіку червоного кольору, що часто асоціюється з любов'ю і страстю. Червоний колір відображає силу почуттів і емоцій, які переживають герої вірша.

У вірші "Помаранчеві дні" Жадан використовує символіку помаранчевого кольору, що може символізувати енергію, оптимізм і веселощі. Він створює образи яскравих, помаранчевих днів, які наповнені життєрадісністю та можливостями.

Вірш "Сіра книжка" містить символіку сірого кольору, який може вказувати на нейтральність, втому або нудьгу. Цей кольоровий символ допомагає передати настрої та почуття, пов'язані з втратою та зневірою.

Висновок

Усі вищеперераховані символи допомагають створити багатогранний світ поезії "Життя Марії", розкриваючи теми війни, страждання, надії і відродження. Вони додають глибини та емоційної напруженості до поезій і допомагають читачеві зануритись у світ, що зображений поетом.

IV. Тлумачення біблійного образу Марії в поезіях збірки «Життя Марії»

Біблійний образ - це використання персонажів, подій або символів з Біблії в літературі, поезії, живопису або інших мистецьких творах. Це може бути пряма адаптація біблійного тексту або використання біблійних мотивів і сюжетів для створення нових творчих образів.

Біблійні образи допомагають створювати глибшу емоційну зв'язок з читачем або глядачем, оскільки вони привертають увагу до універсальних тем і проблем, які були важливі для багатьох поколінь людей. Вони також можуть мати культурний або історичний контекст, що надає їм додаткову значущість і розуміння.

Використання біблійних образів в мистецтві може бути способом виразити глибокі духовні почуття, задати філософські питання або пролити світло на складність людського буття. Вони створюють мостик між релігійними традиціями і сучасністю, відкриваючи простір для роздумів і тлумачень.

Сергій Жадан, український поет і прозаїк, в своїй ліриці використовує багато біблійних образів, що додають його творам глибину, символіку та емоційну наповненість. Ось кілька прикладів біблійних образів, які можна знайти в поезії Жадана:

1. Адам і Єва: Образи Адама і Єви можуть використовуватися для вираження втрати невинності, провини, пошуку втраченого раю. Вони можуть символізувати людські помилки, складнощі життя та бажання відновити розквіт душі.

2. Христос: Образ Христа часто використовується Жаданом для вираження теми спасіння, любові, милосердя та жертвності. Він може бути використаний для відображення надії, втрати, трагедії та піднесення.

3. Біблійні сюжети: Жадан іноді використовує біблійні сюжети, такі як створення світу, потоп, воскресіння, для створення власних поетичних образів. Він розглядає їх як універсальні теми, які відображають людський досвід і страждали.

4. Апостоли та святі: Жадан може використовувати образи апостолів, святих або біблійних персонажів, щоб показати силу віри, відданості і духовного пошуку. Вони можуть виступати як символи моральної сили, героїзму та бажання змінити світ.

Винесена в заголовок назва акумулює ідею збірки і природно спрямовує її декодування у сферу біблійної символіки, продовжуючи «безперервну традицію рецепції Біблії». Як відомо, біблійні образи являють собою христоцентричну структуру, до деконструкції якої вдаються постмодерністи.

Якщо до появи збірки «Життя Марії» можна було погодитися з О. Шаф, яка визнає у С. Жадана доміантним сюжет розп'яття Ісуса Христа, то згадана збірка продемонструвала переакцентування авторського задуму. Руйнування традиційної ієрархії на деякий час спричиняє конструювання нової, на вершині якої С. Жадан ставить Марію.

Використання біблійних образів у поезії Жадана допомагає створити зв'язок між релігійними традиціями, культурою та сучасністю.

Біблійний образ Марії, Матері Ісуса Христа, є одним з найбільш відомих і використовуваних образів у християнській літературі. Вона відображається як символ материнства, любові, чистоти, смирення і віри.

Сергій Жадан в своїй ліриці втілює біблійний образ Марії, Матері Ісуса Христа, на свій особливий спосіб. Він використовує образ Марії для вираження різних поетичних ідей та тем, таких як любов, материнство, втрати, жертвність та релігійне піднесення.

Деякі поезії Жадана можуть бути прямими рефлексіями на біблійні події, пов'язані з Марією, такі як розп'яття Христа або плач Марії під хрестом. Він може використовувати ці образи для вираження трагедії, втрати і надії на воскресіння.

У своїй ліриці Жадан створює своєрідну інтерпретацію образу Марії, додавши йому сучасний контекст і відтінки. Він поєднує релігійну символіку з сучасними темами і проблемами, що дозволяє йому створювати поетичні тексти, які вразливо відображають людський досвід і емоції. Основним тематичним напрямом збірки є розгляд життя, постраждалого війною, і протистояння зловісних сил. Образ Марії стає символом надії, милосердя та сили, які можуть протистояти стражданню і відновлювати життя.

У деяких віршах Жадан зображує Марію як матір, яка втратила своїх дітей через війну. Вона стає втіленням трагедії, болю та скорботи. Проте, вона також символізує силу та волю до життя. Вона протистоїть війні, страждає, але не втрачає надію на відродження та відновлення.

Марія в поезії Жадана також є посередницею між небесним і земним світом. Вона є мистецьким архетипом, який передає творчу силу і натхнення. Вірші збірки "Життя Марії" розкривають сприйняття Марії як незламної жінки, яка проникає через війну і страждання, відновлюючи життя та надію на майбутнє.

Висновок

Біблійні образи у збірці "Життя Марії" допомагають Жадану висловити свої думки про любов, віру, людські цінності та відносини з навколишнім світом. Вони підкреслюють універсальність та важливість таких понять, як милосердя, розуміння та співпереживання, що резонують з читачем і зближують його з поетом.

V. Провідні мотиви. Реалізація мотиву війни в поетичному тексті.

Місце війни у творчості Сергія Жадана є важливим та значущим. Він активно досліджує тему війни та її наслідків у своїх поезіях, прозі та есеїстиці. Війна стала однією з центральних тем, яку він розглядає через призму свого особистого досвіду, історії України та світових конфліктів.

У творчості Жадана війна зображується як болюча та деструктивна подія, що приносить страждання, смерть та руйнування. Він показує її вплив на життя людей, психологію та моральність, руйнування ідентичності та загублення цінностей. Він висвітлює як безпосередні наслідки війни, так і довготривалі наслідки, які вона залишає на суспільство та індивідуальність.

Особливо актуальною для Жадана є тема війни в контексті України, зокрема подій на сході країни. Він не тільки описує безпосередній конфлікт, але й розглядає його в широкому історичному та соціальному контексті. Він ставить питання про національну ідентичність, патріотизм, солідарність та місце людини у військових подіях.

Жадан не обмежується лише описом жахів війни, але й ставить акцент на важливості спілкування, міжособистісних взаємин, пошуку миру та протистояння насильству. Він показує, як музика, поезія та мистецтво можуть стати засобами опору та вираження протесту.

Загалом, війну Жадан зображує за допомогою таких методів:

1. Використання образів та метафор: автор використовує образи, які асоціюються з війною, такі як вогонь, вибухи, руйнування, руїни, щоб передати наслідки і страхи, пов'язані з війною. Ці образи створюють враження жорстокості та знищення, що викликає сильну емоційну реакцію у читача

Ось я лишаю зброю й починаю повзти,

повзти від того, в що ніколи не вірив,
ось обповзаю дороги та очерети,
обповзаю мертвих патрульних і розірваних командирів,
обповзаю чужі кордони, обповзаю фортечні мости,
обповзаю вітчизну — безкінечну і зайву.

В мене ще стільки часу, мені ще стільки повзти,
тому яка різниця, що саме я обповзаю.

Кожна ніч була повільною, мов ріка.

Кожен день був очікуваним, як дарунок.

Слова подяки й погорди злітають з мого язика.

Темрява — тепла й липка, ніби овечий шлунок.

З землі говорять померлі, з неба говорять святі.

Але навіть у їхній зневазі є співчуття і міра.

Хай мені немає куди іти в цьому житті —
розвалена чорна земля стереже дезертира.[19 ,с.34]

2. Використання специфічної мови та стилістичних прийомів: специфічна лексика та стилістичні прийоми, пов'язані з війною, такі як військові терміни, жаргон, поетика бойового конфлікту. Це допомагає створити атмосферу війни та передати реалістичний образ конфлікту.

Буде холерна яма, залита вапном.

Буде криваве взуття на жіночих ногах,
вимучені вартові в прикордонних снігах,

підстрелений листоноша з порожнім мішком,
підвішений за ребро священник із безжурним смішком,
цвинтарна тиша, гамір комендатур,
списки загиблих, друковані без коректур,
такі безкінечні, що навіть часу не стає
шукати в них щоранку ім'я своє.[15,с.34]

3. Використання персоніфікації: Жадан надає об'єктам та явищам війни характеристики людей, наділяючи їх власними думками, емоціями та вчинками. Це допомагає показати війну як активного учасника подій, який має свою власну волю та наслідки.

4. Використання історичних аналогій та посилань: Жадан використовує історичні аналогії та посилання на минулі війни, зокрема на Другу світову війну та події на сході України, щоб підкреслити постійність та актуальність теми війни. Він використовує ці аналогії, щоб звернути увагу на повторюваність конфліктів і висловити свої роздуми щодо війни та її наслідків:

Після життя в розбитій країні на хлібі й воді

хто мене може судити й чим мене можна злякати? [34,с.124]

Ці методи допомагають Сергію Жадану реалізувати мотив війни в збірці "Життя Марії" і передати його комплексність, болю та наслідки. Він використовує поетичні засоби, щоб створити емоційне й вразливе враження у читача, а також висловити свої роздуми про війну як явище.

У збірці "Життя Марії" поет розглядає мотив війни з різних ракурсів та втілює його у різних поезіях. Ось декілька прикладів насиченого втілення мотиву війни:

1. У вірші "Десять позицій про війну" Жадан аналізує різні аспекти війни, від небезпеки та болю до пошуку миру та надії. Він зображає суворі умови життя на війні, руйнування та загибель, але також акцентує увагу на важливості людської доброти та солідарності.

2. У вірші "Золото війни" Жадан зосереджується на деструктивному впливі війни на людське життя. Він втілює образ війни як злочинця, що викрадає життя та знищує цінність людських стосунків. Вірш відображає трагедію війни та вплив на психологію та моральність людей.

3. У вірші "Христос розчленовується" Жадан поєднує мотив війни з біблійними образами, щоб висловити болюче враження від насильства і знищення. Він описує страждання і смерть, використовуючи метафори розчленування та жертвопринесення, що підсилює відчуття жорстокості і беспорядності передвчуття.

Висновок

Війна у творчості Сергія Жадана займає важливе місце і допомагає йому висловити думку про сучасні проблеми, відобразити реалії суспільства та закликати до роздумів.

Усі вищеперераховані вірші показують різні аспекти війни, від її фізичних наслідків до психологічних та моральних проблем. Сергій Жадан втілює мотив війни через використання болючих образів, сильних метафор та багатозначних символів.

Висновок до теоретичних та практичних основ досліджень.

У теоретичній частині дослідження роботи на тему «Основні мотиви, символи та образи збірки Сергія Жадана «Життя Марії» проаналізовано роль Сергія Жадана в українському мистецькому простодерному просторі: подана характеристика вибраних творів, його мистецької та дещо громадської діяльності; подана оцінка літературної творчості Жадана українськими літературознавцями та критиками.

Наступний етап-аналіз поетичного світу письменника. Подано загальний розбір особливостей стилю ліричних творів письменника, мотивів та образів.

У практичній частині дослідження увага зосереджена на основних мотивах символах та образах, які пронизують поезію збірки і надають їм своєрідну семантику та емоційну глибину. Основні з них такі:

Мотив війни: Війна є одним з центральних мотивів у збірці "Життя Марії". Він втілений через образи військових дій, руйнування та страждання, а також через втрату, пам'ять та надію. Війна символізує насильство, хаос і розрив, а також розкриває складність людського існування в умовах конфлікту.

Образ Марії: Марія є одним з основних образів, який пронизує збірку. Вона втілює жіночий принцип, материнство, жертвність та силу духу. Образ Марії може варіюватися від матері-воїна, що втрачає дітей, до символу покровительства і надії.

Символіка природи: Природа у поезіях "Життя Марії" виступає як символ життя, краси та змін. Відображаючи природні елементи, такі як дерева, річки, небо, Жадан створює образи, які викликають почуття природної гармонії, але й одночасно відображають загрозу та руйнування.

Мотив музики: Музика виступає як мотив, що пронизує збірку. Вона символізує магію мистецтва, здатність до емоційного зв'язку та відкриття нових світів. Музика може бути метафорою для поетичної творчості та способу вираження почуттів та думок.

Ці мотиви, символи та образи переплітаються і створюють багатогранний світ збірки "Життя Марії", розкриваючи складність людського буття, конфлікти, пошук сенсу та надії. Кожен поетичний твір у цій збірці має свою індивідуальну специфіку та внутрішній зміст, відображаючи авторський світогляд та емоційний стан.

Загалом у збірнику «Життя Марії» Сергій Жадан розкриває комплекс проблем, пов'язаних з життям і смертю - специфічними складовими антиподів суспільства під час війни. Поет вирішує питання про панування між ними гуманістично: смерть - це не те, чого слід боятися, вона є одвічною сусідкою життя, яку можна навіть не помітити, коли відчуваєш по-справжньому сильну любов до життя. Однак ця любов у Сергія Жадана не є судорожним спонуканням віддати все, щоб вижити. Герої поета не мають ілюзій щодо перспектив свого існування, а вдаються до пізнання вічних цінностей.

Література

1. Інтернет-видання «Українська правда». Роман Кравець. Сергій Жадан: «Це війна Пушкіна проти Шевченка, хочемо ми цього чи ні». URL:<https://www.pravda.com.ua/articles/2023/04/25/7399252/>
2. Інтернет-видання «Українська правда». Сергій Жадан презентує нову книжку "Життя Марії" і вирушає у тур 33 містами. Фото. Відео. URL:<https://life.pravda.com.ua/culture/2015/03/28/191697/>
3. Інтернет-видання «TEXTY.ORG.UA". Покоління Жадана: примарне минуле, ворожий простір сучасності. Аналізуємо сучасну літературу. URL:https://texty.org.ua/articles/45000/Pokolinna_Zhadana_prymarne_mynule_vorozhyj_prostir_suchasnosti-45000/
4. Ірина Остапчук. Страшенно симпатична історія, або Інтерв'ю Сергія Жадана у Луцьку. URL:<https://kultura.rayon.in.ua/topics/471113-strashenno-simpatichna-istoriya-abo-intervyu-sergiya-zhadana-u-lutsku>
5. Б.Романцева. Сергій Жадан: "Мистецтво зараз маргінальне, герметичне і рідко проривається за свої межі". URL:https://lb.ua/culture/2016/09/13/344766_sergiy_zhadan_mistetstvo_zaraz.html
6. Магістерська робота. АМ Бекетова . URL:<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/12039/1/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%91%D0%B5%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%90..pdf>.
7. Гундорова Т. Ностальгія та реванш. Український постмодернізм у лабіринтах національної ідентичності / Тамара Гундорова // Кур'єр Кривбасу. – 2001. – № 144, листоп. – С. 165-172.
8. Денисова Т. Феномен постмодернізму: контури й орієнтири / Тамара Денисова // Слово і час. – 1995. – №2. – С. 18-31.

9. Поліщук Я. Що змінюється в сучасній літературі / Ярослав Поліщук // Укр. мова і літ-ра в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 5. – С. 104-112
10. Інтернет-видання «Україна молода». Тетяна Терен. Літературний експорт у Росію. 02.10.2007. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/1010/164/36552>
11. Ярослав Голобородько. ДІ-ДЖЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ СЕРГІЙ ЖАДАН. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/142675/14-Holoborodko.pdf?sequence=1>
12. Бондар М. П. Лірика / М. П. Бондар // Українська літературна енциклопедія : в 5 т. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1995
13. Зборовська Н. В. Код української літератури : проект психоісторії новітньої української літератури : монографія / Н. В. Зборовська. – К. : Академвидав, 2006. – 504 с.
14. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза : постмодерний період : навч. посібник / Р. Б. Харчук. – К. : ВЦ «Академія»
15. Вікіпедія. Головна сторінка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
16. Інформаційне агенство «Уніан». Ітерв'ю Сергія Жадана з Оксаною Климончук. URL: <https://www.unian.ua/politics/410753-sergiy-jadan-borotisya-potribno-z-sistemoju-a-ne-z-odioznimi-tabachnikami.html>
17. Інтернет-джерело «Читомо». Сергій Жадан. Оюбити країну цілісно, перевіряти реальність на відлуння. URL: <https://chytomo.com/serhij-zhadan-liubyty-krainu-tsilisno-pereviriaty-realnist-na-vidlunnia/>
18. Міжнародна літературна корпорація «MERIDIAN CZERNOWITZ». «Життя Марії» Сергій Жадан. URL: <https://www.meridiancz.com/zhyttya-mariji-serhij-zhadan/>.

19. Литвин Л.М. Літературна стаття «ЗБІРКА С. ЖАДАНА «ЖИТТЯ МАРІЇ»: МАРІЙНИЙ ДИСКУРС».
URL:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/88.pdf>
20. Пастух Б. Міські пасторалі Сергія Жадана. Буквоїд.URL:
<http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2012/03/07/120646.html>
21. Енциклопедія сучасної України. URL:<https://esu.com.ua/>
22. Інтернет-джерело «Varosh».Презентація нової книги Сергія Жадана.
URL:<https://varosh.com.ua/podii/prezentaciya-novoi-knigi-sergiya-zhadana-zhittyu-marii/>
23. Інтернет-джерело «Інформатор».Книга дня-Сергій Жадан «Життя Марії».5 віршів про любов та війну. URL:<https://kl.informator.ua/2022/05/09/knyga-dnya-sergij-zhadan-zhyttya-mariyi-5-virshiv-pro-lyubov-ta-vijnu/>
24. «КЗ» Ужгородська публічна бібліотека.Текст «Життя Марії».
URL:<https://lib.itc.gov.ua/cgi-bin/koza/opac-detail.pl?biblionumber=293>
25. Інтернет-видання «Українська правда».Сергій Жадан.
"Ворошиловград".URL:<https://life.pravda.com.ua/book/4cd2706b09939/>
26. Демченко, А. В. Міфопоетична танатологія у ліриці Сергія Жадана / А. В. Демченко // WIELKIE TEMATY KULTURY W LITERATURACH SŁOWIAŃSKICH. Slavica Wratislaviensia CLXVIII. - Wrocław 2019. – С. 165-172.
27. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Л64 Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. — К.,: ВЦ «Академія», 2007. — 752 с
28. Словник літературознавчих термінів.URL:<https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/>
29. Про що пише Жадан: творчість письменника у цитатах та цифрах. URL:
https://24tv.ua/pro_shho_pishe_zhadan_tvorchist_pismennika_u_tsitatah_ta_tsifrah_n735807

30. «Можна любити Україну російською мовою»: інтерв'ю із Жаданом про Донбас та «Інтернат». URL:https://maximum.fm/novini_t2
31. Стасіневич Є. Анатомія одного Міста: рецензія на «Месопотамію» Сергія Жадана. Insider.20.01.2014. URL: <http://www.theinsider.ua/ukr/art/anatomiya-odnogo-mista-kharkivska-mesopotamiya-sergiyazhadana/>
32. Анна Біла: Від ломки до ломки: лірика Сергія Жадана. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20210228-vid-lomki-do-lomki-lirika-sergiya-zhadana>.
33. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Громяка, Ю.Коваліва, В. Теремка. - К.: Академія, 2006. - 752 с.
34. Жадан С. Життя Марії. Книга віршів і перекладів / С. Жадан. - Чернівці: Meridian Czernowitz; Книги - XXI, 2015. - 184 с
35. Нова збірка віршів Жадана. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/05/24/254440/ua/news/601633-pro-lyubov-ta-zaloznitsyu-vikhodit-nova-zbirka-virshiv-zhadana>
36. О.Лисенко. Жіночий вагон з Жаданом. Поет видає збірку про залізницю і любов. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/05/24/254440/>
37. Жадан С. Тамплієри: Нові вірші, 2015—2016 Чернівці : Книги – XXI ; Meridian Czernowitz, 2016. 120с.
38. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період. Київ : Академія, 2008. 248 с.
39. Бекетова, А. М. Художні особливості поезії Сергія Жадана [Текст] : магістер. робота / А. М. Бекетова ; науковий керівник Л. М. Горболіс. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. – 76 с.
40. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.